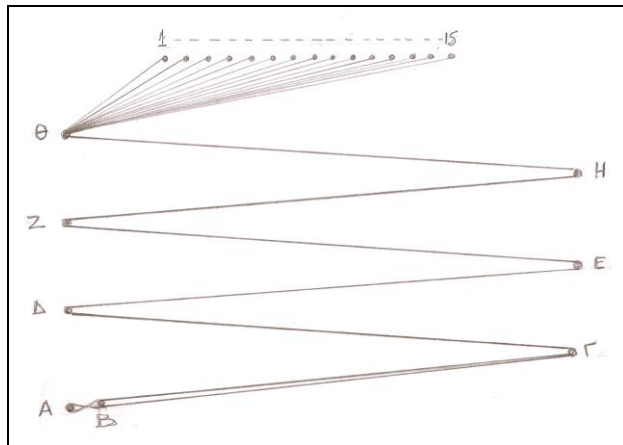

Απόσπασμα
από το βιβλίο «Η Βισαλτία του χθες»

...
Το *ιδίασμα*

Ίδιασμα ήταν η διαδικασία με την οποία περνούσε το στημόνι από τα καλάμια στο αντί του αργαλειού και περνούσε με τέτοιο τρόπο ώστε οι κλωστές σε όλο το μήκος τους να τυλίγονται περίπου παράλληλες. Αυτή η διάταξη διευκόλυνε το πέρασμα του στημονιού μέσα από τα μιτάρια και το *χτέν(ι)*, τελικά διευκόλυνε όλη τη διαδικασία της ύφανσης.

Μια υφάντρα προκειμένου να ετοιμάσει το στημόνι της έπρεπε να αποφασίσει για τρία στοιχεία του. Για το τι χρώμα θα είχε το στημόνι της, πόσο μήκος θα είχε και πόσο φάρδος θα είχαν τα υφαντά που θα ύφαινε. Το χρώμα συνήθως ήταν άσπρο, το μάκρος το καθόριζε με τις οργιές, ενώ το φάρδος με το πλήθος που θα είχαν οι κλωστές του στημονιού της. Όταν η νοικοκυρά ήταν έτοιμη, έπαιρνε για βοήθεια μερικές γυναίκες και πήγαιναν με τα σύνεργά τους σε μια απλωταριά, σε μια μεγάλη αυλή ή σε ένα οικόπεδο. Πρώτη τους δουλειά ήταν να καρφώσουν στη γη μερικούς μικρούς πασσάλους, σε μια τέτοια διάταξη, που όταν συνδέονταν στη σειρά με μια κλωστή έδιναν μια τεθλασμένη γραμμή, A,B, ... H,Θ, που το συνολικό της μήκος ήταν ίσο το μήκος του στημονιού που ήθελαν. Στη σειρά των πασσάλων που έστηναν στο έδαφος, η μια άκρη (A-B) ήταν η «αρχή» τους ή το *κεφαλάρ(ι)*, ενώ η άλλη (Θ) ήταν το «τέλος» ή η *νουρά*.

Σχηματική παράσταση για το *ιδίασμα*
1,...15, τα καλάμια A, B το *κεφαλάρ(ι)*, Θ η *νουρά*

Απλώνοντας οι *ιδιάστρες* τις κλωστές από τα καλάμια κατά μήκος αυτής της τεθλασμένης γραμμής, έφτιαχναν το στημόνι τόσο μακρύ όσο το ήθελαν. Στο

κεφαλή(ι) έστηναν δυο πασσάλους (Α, Β) κοντά-κοντά, για να γίνεται εκεί μια διευθέτηση του στημονιού, όταν η *ιδιάστρα* γύριζε τις κλωστές από το κεφαλάρι για τη *νουρά*: έκαναν το *σταύρωμα*.

Αριστερά το *ιδιάσμα*, για την επαναλειτουργία του αργαλειού στο Δημητρίτσι και δεξιά λεπτομέρεια για το *σταύρωμα*
Φωτογραφίες του Ζαφείρη Ζαπρούδη

Αν υποθέσουμε ότι μια νοικοκυρά ήθελε να υφάνει με στημόνι που θα είχε 600 κλωστές¹, δηλαδή να κάνει 300 ζευγάρια, μ' άλλα λόγια 300 κλωστές για κάθε *μιτάρι(ι)*, θα μπορούσε να πιάσει μια κλωστή και να κάνει μ' αυτήν 300 δρομολόγια *πήγαινε-έλα* που θα της έδιναν τις 600 κλωστές. Και αν στο *πισωγύρισμα* μπορούσε να βάζει τη μία κλωστή δίπλα στην άλλη, θα είχε στη σειρά 300 αραδιασμένα ζευγάρια κλωστές που θα ήταν ιδανική διάταξη για τη διευθέτηση του στημονιού με τις 600 κλωστές. Αυτό όμως δε γίνεται, και γιατί οι δυο δίδυμοι *πάσσαλοι* της αρχής θα έπρεπε να είναι μεγάλοι όσο περίπου είναι το αντί, για να χωρούν αραδιασμένες 300 ζευγάρια κλωστές, και γιατί για να γίνει η δουλειά με τα 300 δρομολόγια θα χρειαζόταν *πάρα* πολύς χρόνος. Επιπλέον, για να είναι εύκολη η διευθέτηση του στημονιού στα *μιτάρια*, έπρεπε οι κλωστές να περνούν μία-μία από τη μια πλευρά τού ενός από τους δυο αυτούς πασσάλους, να περνούν από την άλλη πλευρά τού δευτέρου και γυρνώντας πίσω με ανάλογο τρόπο να *σχημάτιζαν* ένα «γ», να γίνεται δηλαδή το *σταύρωμα* του στημονιού.

Για να μην *ταλαιπωρούνται* όμως οι γυναίκες, χρησιμοποιούσαν έναν παραγωγικότερο τρόπο. Κάρφωναν στη γη μια σειρά από 15 σιδερόβερρες, τις *βιρ-*

¹ Αθανασία Παρπανέλα: «Ένα στημόνι μπορούσε να έχει από 360 μέχρι 1080 κλωστές, ανάλογα με το υφαντό που ήθελε να κάνει η νοικοκυρά και από τα ανοίγματα που θα είχε το χτένι του αργαλειού. Για τα κιλίμια έβαζαν 360 κλωστές, για τα σεντόνια όμως ή για άλλα λεπτά υφαντά οι κλωστές έφθαναν συνήθως μέχρι τις 900».

γούδης, που είχαν μήκος 30-40 πόντους, οι οποίες έπαιρναν 15 καλάμια με τις κλωστές για το στημόνι. Έτσι τραβούσαν συγχρόνως 15 κλωστές, μ' άλλα λόγια με 20 δρομολόγια πήγαινε-έλα, αντί για 300, τέλειωνε το άπλωμα της κλωστής για το στημόνι με τις 600 κλωστές. Θα μπορούσαν να βάλουν πιο πολλά καλάμια, π.χ. 30 αντί 15, τότε όμως το τράβηγμα γινόταν βαρύ και κόβονταν οι κλωστές. Μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν ήθελαν να κάνουν ένα καρό υφαντό, που θα είχε και διαφορετικές κλωστές στημονιού σε χρώμα ή σε υφή, έβαζαν τα καλάμια με τις διαφορετικές κλωστές στη σειρά και έβαζαν όσα τους χρειάζονταν για να γίνει το καρό. Ένας συνηθισμένος αριθμός ήταν τα 20 καλάμια.

Τμήμα *μισαλούδας* με καρό υφαντό
Εργόχειρο Αθανασίας Παρπανέλα, Νικόκλεια

Αφού γινόταν όλη αυτή η προετοιμασία, έπιαναν τις κλωστές, συνήθως τις 15, τις έδεναν στο «τέλος» των πασσάλων κι άρχιζαν να τις απλώνουν όσο τεντωμένες μπορούσαν στη σειρά των πασσάλων. Άμα έφταναν στην άλλη άκρη, στην «αρχή», γινόταν το *σταύρωμα* του στημονιού. Δεν τις σταύρωναν όμως όλες μαζί. Στην Τερπνή τις σταύρωναν τρεις-τρεις, ενώ στη Νικόκλεια δυο-δυο. Το καλύτερο βέβαια ήταν να σταυρώνονται μία-μία, για να γίνει όπως αν απλωνόταν οι κλωστές μία-μία, πράγμα όμως που ήθελε πολύν κόπο και χρόνο. Στη συνέχεια απλώνονταν οι κλωστές προς το «τέλος», γύριζαν πάλι πίσω κ.ο.κ., μέχρι που είχαν τόσες κλωστές όσες χρειάζονταν στο στημόνι.

Όταν *σταύρωναν* τις κλωστές σε ένα δρομολόγιο, είχαν 15 κλωστές από τη μια πλευρά των δύο πασσάλων και, στο γύρισμα πίσω, άλλες τόσες από την άλλη. Τις κλωστές της μιας πλευράς από δυο συνεχόμενα δρομολόγια, δηλαδή 30 κλωστές, τις έδεναν με ένα νήμα, το *λυσίδι*, για να διευκολύνουν την τελική διευθέτηση του στημονιού στο αντί. Σ' αυτήν τη διευθέτηση το κάθε *λυσίδι* παρέσυρε μαζί του και τις αντίστοιχες κλωστές της άλλης πλευράς των δύο πασσάλων κι έτσι συνέβαλλε στο να αραδιάζονται τελικά στο αντί 30 ζευγάρια κλωστές, δηλαδή 60 κλωστές. Στο παράδειγμα δηλαδή με τις 600 κλωστές γίνονταν 10 *λυσίδια* ($10 \times 60 = 600$ κλωστές), ενώ σε άλλα υφαντά γίνονταν από 6 μέχρι 16 και πολύ σπάνια μέχρι 18 *λυσίδια* (δηλαδή $18 \times 60 = 1080$ κλωστές).

Μια *αλυσίδα* με λεπτό σκοινί

Όταν τέλειωνε το άπλωμα του στημονιού στους πασσάλους, έπιαναν το στημόνι από το «τέλος» κι έπλεκαν την *πλεξούδα*, με τον τρόπο που κάνουμε μια κλωστή να μοιάζει με *αλυσίδα*. Ύστερα, στη θέση των δυο πασσάλων, της αρχής, έβαζαν δυο καλάμια, με μήκρος όσο περίπου τα μιτάρια, που θα ήταν τα *καλαμίδια* του αργαλειού και θα βοηθούσαν στη διευθέτηση του στημονιού. Στη θέση του ακραίου από τους δυο πασσάλους έβαζαν ένα ακόμη μεγάλο καλάμι, με το οποίο έδεναν την «αρχή» του στημονιού στο αντί, με τρόπο ώστε οι δεμένες κλωστές να είναι από την πάνω μεριά. Την *πλεξούδα*, όπως την είχαν μαζεμένη την έβαζαν πάνω στην *ξυλουγαδούρα*, σε έναν ξύλινο τρίποδα δηλαδή, όπου είχαν φορτωμένες πέτρες. Τα δύο σκέλη της *ξυλουγαδούρας* ακουμπούσαν στο χώμα και στο τρίτο δενόταν το στημόνι. Η *ξυλουγαδούρα* βρισκόταν μακριά από το αντί, σε απόσταση που επέτρεπε ο χώρος στον οποίο γινόταν όλη η εργασία. Αρχίζαν τότε να τυλίγουν το στημόνι στο αντί, χρησιμοποιώντας έναν μικρό πάσσαλο ως μοχλό για την περιστροφή. Όπως τραβούσαν οι γυναίκες το στημόνι για να το τυλίξουν στο αντί, το βάρος της *ξυλουγαδούρας* κρατούσε κόντρα και το στημόνι μαζευόταν τεντωμένο. Κι όπως ήταν *σταυρωμένες* οι κλωστές και δεμένες στα *λυσίδια*, διευκόλυναν τις γυναίκες να τις τακτοποιούν αραδιασμένες στο αντί. Όταν βέβαια πλησίαζε η *ξυλουγαδούρα* στο αντί, την απομάκρυναν πάλι στην αρχική της θέση κι έδεναν το στημόνι από ανλογο σημείο. Όσο μαζεύονταν το στημόνι, τα δυο καλάμια, τα *καλαμίδια*, προχωρούσαν προς την άλλη άκρη του στημονιού, προς το «τέλος», αλλιώς στο *στόμα* του στημονιού, στο άνοιγμα δηλαδή που γινόταν με τα μιτάρια και από το οποίο θα περνούσε η σαΐτα. Τελικά δηλαδή τα δυο καλάμια ήταν λίγο πριν από τα *μιτάρια* και το *χτένι*.

Όταν τέλειωνε το *ίδιασμα*, το στημόνι ήταν έτοιμο για τον αργαλειό. Οι γυναίκες έπαιρναν το αντί και το μετέφεραν στο σπίτι της νοικοκυράς, αφού πρώτα έκλειναν τις τρύπες του με ένα ξύλο και ένα λουλούδι. Αν δεν το έκαναν αυτό και συναντούσαν στο δρόμο κάποιο κορίτσι ή παλικάρι, πίστευαν ότι αυτό δε θα παντρευόταν.